Willem van Abcoude kennen veel Abcouders vermoedelijk vooral via de laan die in Abcoude naar is genoemd: de Willem van Abcoudelaan, een straat die vanaf de Molenweg het Markveld kruist.
Wie was deze Willem van Abcoude eigenlijk precies, en wat heeft hij gedaan dat hij het verdiend heeft om een straat (laan) naar hem te vernoemen?

Willem (Willam) van Abcoude

Willem van Abcoude (en Duurstede) is een van de middeleeuwse Heren van Abcoude, naar wie in de omgeving van het Markveld meer straten heten. Hij leefde in de tweede helft der 14e eeuw, van ca. 1350 tot 1407. Vanaf 1382 wordt Willem (als "Willam") in de *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht* genoemd als "Heer van Apcoude en Duerstede".
Hij was daarmee de vijfde Heer uit zijn geslacht die zich consequent "Heer van Abcoude" noemde.

Ouders en familie

De ouders van Willem van Abcoude waren Gijsbrecht III van Abcoude en Johanna van Hoorne. Vader *Gijsbrecht* was Heer van Abcoude en Wijk, en bezitter van de sloten Abcoude en Duurstede.
Willam's moeder *Johanna* was de erfdochter van Willem van Hoorne, Heer van Altena en Gaasbeek (bij Brussel) en van Oda, Vrouwe van Putten en Strijen. Willem van Abcoude is dus vernoemd naar zijn grootvader maternel (= grootvader van moederszijde).
Zijn geboorteplaats is onbekend; hij zal vermoedelijk niet te Abcoude zijn geboren, maar wellicht op Slot Duurstede.

Gijsbrecht en Johanna hadden voor zover bekend twee zoons die volwassen werden: behalve Willem ook nog een zoon Sweder.
De kinderen Willem en Sweder wachtte een rijke erfenis: Abcoude en Wijk bij Duurstede inclusief beide kastelen, het land van Altena (dat later werd verkocht), Gaasbeek inclusief kasteel Gaasbeek, Putten en Strijen, en vele, vele landerijen en andere bronnen van inkomsten.

Van de twee zoons Willem en Sweder was Sweder vermoedelijk de oudste; Sweder (III) erfde dan ook in eerste instantie de bezittingen van zijn vader, dus (onder meer) Abcoude en Duurstede. Willem zou de bezittingen van zijn moeder erven, maar de broers besloten in 1379 (zegt Obreen) hun erfenissen te ruilen. Daarmee werd Willem, zoals we al zagen, Heer van Abcoude en Duurstede; Sweder werd Heer van (onder meer) Gaasbeek, en ging zich ook Sweder van Gaasbeek noemen.

Huwelijk en kinderen

Willem van Abcoude huwde met Maria van Walecourt. Uit dit huwelijk kwamen tenminste vier kinderen voort: als oudste een *Jan/Johannes* die overleed op een reis naar het Heilige Land, een *Gijsbrecht* (naar Willems vader) die jong overlijdt en in Wijk bij Duurstede werd begraven, een *Maria* die jong zou zijn overleden en een *Johanna*, de erfdochter die later zelf nog geschiedenis zal maken. (Maria was misschien de Maria van Abcoude die "begin 15e eeuw" het "klooster Abcoude" te Leiden stichtte, waaraan in het vorige nummer van de Angstelkroniek aandacht werd besteed.)
Na de dood van zijn broer Sweder in 1400 werd Willem voogd over diens zoon Jacob, de bekende *Jacob van Gaasbeek*, in Gaasbeek zelf trouwens *Jacob van Abcoude* genoemd.

Krijgsdaden

Willem was een krijgshaftig heer. Zo is van Willem bekend dat hij in 1361 meevocht aan de zijde van de Hollanders in de slag bij Tiel, waar hij gevangen werd genomen. Deze slag was de eindfase van de strijd tussen de twee zonen van de hertog van Gelre, Eduard en Reinoud III, om de macht in Gelre. Bij deze slag werd Reinoud III verpletterend verslagen door zijn broer Eduard. Een aantal edelen sneuvelde; anderen, onder wie Reinoud III en ook onze Willem van Abcoude, werden gevangen genomen: Eduard van Gelre eerst op kasteel Rosendael bij Velp en daarna op de burcht Nijenbeek, iets ten Noorden van Zutphen bij Voorst. Wellicht heeft Willem aan de strijd deelgenomen, omdat hij leen- en heerplichtig was aan de Hertog van Gelre vanwege zijn bezit van Wijk en Duurstede.

In 1371 leidde Willem, tijdens een conflict tussen de Hertog van Gulik en de Graaf van Brabant, in de slag bij Baesweiler een strijdmacht in het leger van de Hertog van Brabant. In deze slag sneuvelde de eerder genoemde Eduard van Gelre, die zijn zwager en bondgenoot de Hertog van Gulik tegen de Brabanders te hulp was gekomen. Zijn broer Reinoud III, die nog steeds op de burcht Nijenbeek gevangen zat, werd tot zijn opvolger uitgeroepen en bevrijd. Het verhaal wil dat Hertog Reinoud tijdens zijn gevangenschap op Nijenbeek, vermoedelijk als gevolg van honger-oedeem(!), zo dik was geworden dat het niet meer nodig was de deur van zijn cel te sluiten omdat hij toch niet meer door de opening kon. Bij zijn bevrijding moest daarom eerst de muur van zijn cel worden uitgehakt om de "Dikke Hertog" ook echt te kunnen ontzetten.

Nog later werd Willem raadsheer van Albrecht van Beieren, de Graaf van Holland, en stond ook hem bij in diverse oorlogen, zoals in 1405 toen de Heer van Arkel in opstand was gekomen tegen zijn leenheer Albrecht.

Goede werken

Zoals in zijn tijd bij de elite gebruikelijk was, maakte Willem zich verdienstelijk (en zorgde voor zijn latere zielenheil) door het stichten en begiftigen van kloosters en het steunen en verzorgen van de allerarmsten. Daarbij was hij vooral actief in Wijk bij Duurstede. In Wijk was hij betrokken bij de stichting van een klooster van Dominicanessen of Jacobinessen c.q. het *Magdalena klooster*, dat hij ter onderhoud de nodige bezittingen inkomsten schonk. Ook wordt Willam genoemd als de stichter (in 1400) van het *Ewoud- en Elisabethsgasthuis* in Wijk bij Duurstede.
Te Utrecht nam Willam in 1378 het in 1367 door Utrechtse burgers gestichte logement bij de Smeetoren over en maakte van dit tehuis voor arme passanten een hospitaal onder de naam *St. Bartholomeus Gasthuis*. Ook "begiftigde hij rijkelijk" het *Karthuizer klooster* "Nieuwlicht" te Bloemendaal bij Utrecht (later in de volksmond Cartussen en nog later Chartreuse geheten, in 1392 gesticht door Willems broer Sweder). Hij liet onder meer de oostvleugel van de grote kloosterhof met zeven cellen bouwen. Willem en zijn vrouw Maria zijn in dit - thans niet meer bestaande - klooster begraven.

Willem en Abcoude

In of rond Abcoude zijn van Willem geen spectaculaire activiteiten overgeleverd. Vermoedelijk heeft hij zelfs niet of nauwelijks te Abcoude verblevenen en heeft hij, als hij niet op het oorlogspad was, overwegend op zijn kasteel Duurstede in Wijk bij Duurstede gewoond. Het Slot Abcoude was namelijk - na een eerdere verwoesting door Gijsbrecht van Amstel in 1268 (Vis) of 1274 (Wustenhoff) - bij een belegering in 1353 opnieuw goeddeels verwoest door bisschop Johan van Woudenberg, en zou pas rond 1450 weer zijn opgebouwd door David van Bourgondië.

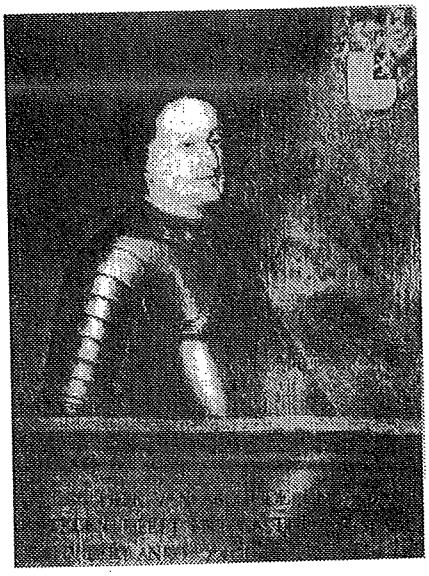

Wel kreeg Willem als Heer van Abcoude natuurlijk zijn Heerlijke inkomsten uit zijn grondbezit te Abcoude, uit de rechtspaak, uit de 13e penning, alsook uit de verpachting van allerlei Abcouse ambten. Er was dus wel degelijk ook een praktische band met Abcoude!

Nageslacht

Zoals in het begin van dit artikel al vermeld, had Willem bij zijn echtgenote Maria van Walecourt tenminste vier kinderen: een Gijsbrecht, een Jan, een Maria en een Johanna, waarvan de eerste drie allen jong overleden.
Naast deze drie wettige kinderen had Willem nog tenminste acht onwettige kinderen bij uiteenlopende vrouwen. vijf daarvan zijn zonen: Jan van Wijck, Jan van Meerten, Jan van Driebergen, een Floris en een onbekende vijfde. De bastaardzonen (overigens een in die tijd bij de adel meer voorkomend en geaccepteerd verschijnsel) mogen later ook "Van Abcoude" in hun naam voeren. Zo ontstaat bijvoorbeeld de later nog vrij belangrijk geworden familie Van Meerten van Abcoude, ook wel Van Abcoude van Meerten geheten.

Afbeeldingen van Willem van Abcoude

Willem overlijdt in mei 1407 en wordt begraven in het Dominicanessenklooster in Wijk bij Duurstede, dat hij in 1399 had gesticht.

Van Willem van Abcoude zijn -naast het hier afgebeelde portret- nog tenminste twee afbeeldingen bekend, beide 17e eeuws.
In de Regentenzaal van het Utrechtse Bartholomeus Gasthuis, dat Willem heeft gesticht, hangt als schoorsteenstuk een ruiterportret van hem dat wordt toegeschreven aan Paulus van Hillegaert (1596-1640) of aan één van zijn zoons Frans (1621-1660) of Paulus de Jongere (1631-1658). Het andere portret hangt, evenals een portret van Jacob van Gaasbeek, in het Ewoud- en Elisabethsgasthuis in Wijk bij Duurstede, door Willem in 1400 gesticht en thans een bejaardencentrum.
Beide afbeeldingen dateren van tenminste 200 jaar na Willems dood en zijn dus als zodanig niet "naar het leven geschilderd". De bij dit artikel opgenomen afbeelding is een gekleurde waterverf-tekening, in 1884 vervaardigd door J.F. Crochewit op basis van het Wijkse portret.

G. van der Most.

Bronnen en literatuur:

1. M. Carasso-Kok: Abcoude en Baambrugge in de Middeleeuwen, in "Abcoude en Baambrugge 900 jaar" (1985) blz. 27-35, met name blz. 33/34.
2. A.F. van Goelst Meyer: Genealogische lijst (voor zoover bekend) van het geslacht van Abcoude; Jaarboekje Niftarlake 1930 blz 60/61.
3. K.A. Kalkwiek en A.J.J.M. Schellart (red.): Atlas van de Nederlandse Kastelen, met name blz. 62 en 70.
4. H.J. Koenen: Grafsteden in de kerk te Beverwijk, Nederlandsche Leeuw 19e jaargang (1902), met name blz. 13.
5. W.H. Koomans: Stamlijst der Heeren van Abcoude; Jaarboekje Niftarlake 1951 blz. 1-3.
6. S. Muller Fzn: Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht 722-1528 deel I (722-1400), Utrecht 1917, en (idem) Oorkonden van het Sticht Utrecht Regesten van het Kapittel Sint Pieter 1040-1528.
7. H. Obreen: La maison de Zuylen dans l'histoire des Pays-Bas, met name blz. 31.
8. J.W. des Tombes: De Lotgevallen van een oud Huis, in de Navorscher 1905 blz. 492-494.
9. Joan Vis: Het voormalige Slot te Abcoude; Jaarboekje Niftarlake 1930 blz 31-59, met name blz. 40-48.
10. J.E. Wustenhoff: Het Slot en de heren van Abcoude, in "Abcoude en Baambrugge 900 jaar" (1985) blz. 18-26, met name blz. 18, 22 en 24.